

Managementsamenvatting

1. Inleiding

“Schoon water voor Brabant” is een uniek project, dat in 8 jaar tijd de risico’s van uitspoeling van bestrijdingsmiddelen naar het grondwater in 6 kwetsbare grondwaterbeschermingsgebieden beheersbaar heeft gemaakt.

De samenwerkende convenantpartners (Provincie Noord-Brabant, Brabant Water, ZLTO, Stichting Duinboeren en de Noord-Brabantse Waterschappen) zijn er in geslaagd om een controversieel issue, dat zich kenmerkte door defensieve posities en een sterke focus op verboden, kosten en schadevergoedingen, te doen kantelen naar een issue waarin eigen verantwoordelijkheid, ondernemerschap en innovatie centraal staan. Daardoor zijn nieuwe oplossingen in beeld gekomen, met een veel hogere bestendigheidshalte dan de traditionele oplossingen.

Uniek is ook de adressering van alle partijen (landbouw, gemeenten, bedrijven, bewoners), waardoor men enerzijds niet naar elkaar kan wijzen en anderzijds niet bij elkaar wil achterblijven.

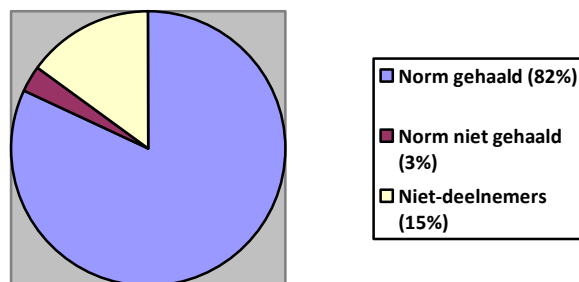
De betekenis van het project gaat veel verder dan de 6 gebieden waar het plaatsvond. Er is een succesvolle aanpak ontwikkeld, die veel breder toepasbaar is. De betekenis is zowel regionaal, provinciaal, nationaal als Europees. Dat is iets waar Brabant trots op mag zijn.

2. Evaluatie landbouwspoor

Inhoudelijke resultaten

Het landbouwspoor is het meest succesvol geweest: waar vroeger alleen voorlopers werden bereikt, participeerden nu vrijwel alle agrariërs (85% areaal in de 6 gebieden). Gemiddeld wisten deze hun milieubelasting met 70% terug te brengen! Die milieubelasting ligt nu lager dan in Drentse en Limburgse grondwaterbeschermingsgebieden met stimuleringsbeleid en ook duidelijk lager dan landelijk.

Op 82% van het landbouwareaal wordt de norm voor schoon grondwater gehaald, (zie figuur 1) en slechts op 3% van het areaal is dat nog niet het geval. Dit betreft moeilijke teelten als aardappelen, prei, asperges en fruitteelt, met een 2-80x hogere milieubelasting dan de norm.

Figuur 1: Deel van het landbouwareaal waarop in 2008 de norm voor schoon grondwater werd gehaald

Technische maatregelen en innovaties

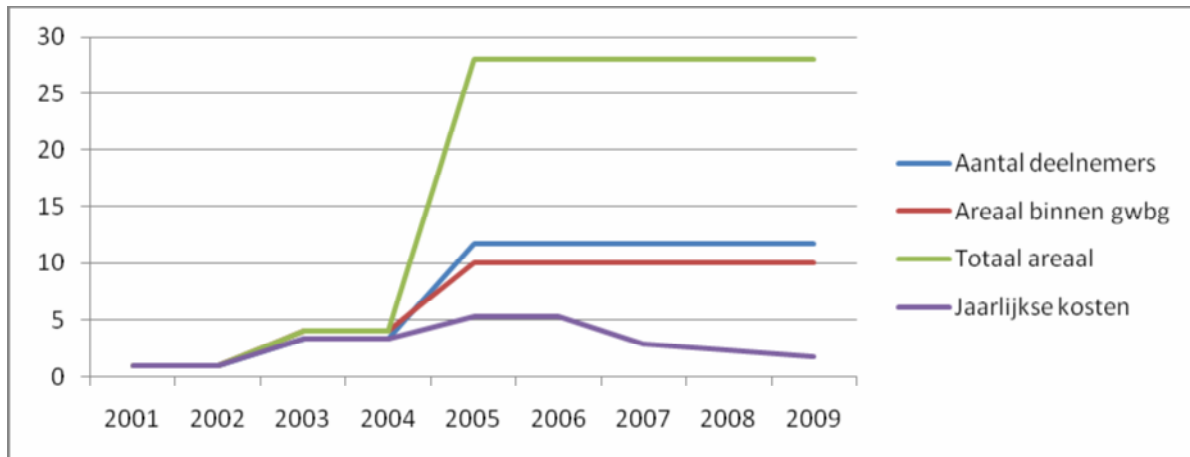
De meest genomen technische maatregelen zijn inzet van nieuwe technieken (bijv. sleepdoek) en beslissings-ondersteunende systemen om risico’s te beheersen en doseringen te verlagen, in combinatie met het gebruik van minder milieubelastende middelen. Deels gaat het om innovaties die binnen het project zijn (door)-ontwikkeld.

Voor een belangrijk deel gaat het om win/win-maatregelen. Toch vinden deze maatregelen niet automatisch hun weg binnen de landbouw. Risicoperceptie is daarbij de belangrijkste factor: agrariërs nemen niet graag risico’s met gewasbescherming: als het mis gaat, zijn de negatieve gevolgen groot. Pas als men het gevoel heeft de risico’s te overzien, is men bereid deze maatregelen te nemen.

Procesmatige resultaten

Het doorlopen traject in de afgelopen 8 jaar moet worden gezien als een leerproces, waarin stap voor stap, met vallen en opstaan, een vernieuwende aanpak is ontwikkeld. Het resultaat is een aanpak gestoeld op ondernemerschap, eigen verantwoordelijkheid en innovatie in plaats van op subsidie.

De kostenontwikkeling loopt parallel aan dit ontwikkelingstraject. Aanvankelijk bedroegen de kosten ca. € 3000,- per deelnemer of ca. € 360,-/ha. De eerste jaren groeiden de kosten evenredig met het aantal deelnemers en het areaal (zie figuur 1). Vanaf 2004 vond ontkoppeling plaats, waarbij deelnemers en areaal veel sneller groeiden dan de totale kosten. Vanaf 2007 zijn deelnemers en areaal gestabiliseerd, maar zijn de kosten steeds verder gedaald. Uitgedrukt per deelnemer en per ha bedroegen de kosten in 2009 nog € 450,- /deelnemer of € 23,- per ha.

Figuur 1: Kostenverloop in project Schoon-water in relatie tot aantal deelnemers en areaal (2001 = 1).

3. Evaluatie stedelijk spoor

In het stedelijk spoor is gewerkt met 3 doelgroepen: gemeenten, bedrijven en bewoners. Iedere doelgroep kende zijn eigen aanpak. Het totale budget voor het stedelijk spoor bedroeg in de afgelopen jaren ca. € 30.000,-/jaar, waarvan 45% voor gemeenten, 32% voor bewoners en 23% voor bedrijven. Overall is de aanpak in het stedelijk spoor veel versnipperder geweest dan in het landbouwspoor.

Inhoudelijke resultaten

In het *gemeentelijk* spoor is het doel (100% chemievrij onkruidbeheer) nog niet gehaald. Van de 11 doelgemeenten werkt er inmiddels 1 volledig chemievrij, werken 5 andere chemievrij binnen het grondwaterbeschermingsgebied en hebben er 5 stappen vooruit gezet. Doelbereik ligt binnen handbereik.

In het *bedrijvens* spoor wordt het doel (75% chemievrij onkruidbeheer) bij lange na niet gehaald. Bedrijven blijken tot op heden nauwelijks te motiveren voor deelname. Daarom wordt vanaf 2007 de nadruk gelegd op het realiseren van enkele succesverhalen als startpunt voor opschaling.

In het *bewoners* spoor lijkt het doel (80% kent de negatieve effecten, 75% staat positief tegenover alternatieven en 50% gebruikt alternatieven) gehaald. Daarbij blijft het de vraag of er ook sprake is van daadwerkelijk ander gedrag.

Technische maatregelen en innovaties

Aanvankelijk is in het stedelijk spoor ingezet op bekende technieken als branden en borstelen. Omdat de ervaringen met deze technieken lang niet altijd positief waren, is ook gezocht naar innovaties. Met name de heet-water methode ("WAVE") blijkt tot goede resultaten te leiden met weinig bijeffecten. Bovendien wordt deze methode steeds goedkoper.

Procesmatige resultaten

De belangrijkste leerervaring is dat het stedelijk spoor een andere dynamiek kent dan de landbouw. Er is veel minder sprake van win-win-maatregelen. De kosten van niet-chemisch beheer liggen (nog steeds) duidelijk hoger dan van spuiten. De kernvraag is: hoe motiveren we gemeenten, bedrijven en bewoners voor niet-chemisch beheer?

In het *gemeentelijke* spoor is daarvoor allereerst agendering op ambtelijk én bestuurlijk niveau nodig. Integratie van kosten in de totaalkosten voor integraal beleid voor de openbare ruimte draagt bij aan acceptatie. Dat geldt ook voor technische innovaties ("WAVE"). Tenslotte blijkt dat certificering onder de Barometer Duurzaam Terreinbeheer (BDT) een belangrijk procesmatig kader biedt, waarbij het ambitieniveau stap voor stap verder kan worden ingevuld.

De belangrijkste leerervaring in het *bedrijvenspoor* is dat chemische onkruidbestrijding tot op heden een non-issue is, alleen kosten tellen. Zelfs bestaande regelgeving is veelal niet bekend en wordt niet nageleefd. Bovendien is de afstand tot de afzenders van de boodschap (Provincie en Brabant Water) groot.

Richting *bewoners* is een communicatieaanpak gevolgd. De boodschap 'u leeft met water' komt over en ook Brabant Water is een legitieme afzender van die boodschap. Cruciaal is de bereidheid van bewoners om verantwoording te nemen voor hun eigen leefomgeving.

4. Externe ontwikkelingen

De belangrijkste externe ontwikkelingen hebben te maken met:

- *Toelatingsbeleid*. Ondanks de geleidelijke vervanging van oude schadelijke middelen door nieuwe schonere middelen, blijven er zowel op korte als lange termijn uitspoelingsgevoelige middelen beschikbaar, zowel voor de landbouw als voor stedelijke toepassingen;
- *Autonome ontwikkelingen*. Er is ook naar de toekomst toe sprake van een doorgaande verschuiving van het areaal relatief schone teelten (gras, maïs, suikerbieten) naar risicoteelten (prei, asperges, boomteelt);
- *De Kaderrichtlijn Water*. De KRW legt een duidelijke preventieve opgave neer bij het bevoegd gezag. Ook draagt de KRW duidelijk bij aan agendering van de problematiek op gemeentelijk niveau.

Met andere woorden: het probleem wordt niet opgelost door externe ontwikkelingen. Er is zelfs sprake van nieuwe risico's, maar anderzijds is er ook sprake van nieuwe impulsen voor preventief beleid.

5. Perspectieven voor vervolg

Tegen deze achtergrond doen we eerst een aantal algemene aanbevelingen, gevolgd door specifieke aanbevelingen voor de verschillende sporen.

Sturing

Zet de succesvolle samenwerking tussen de convenantpartners voort. Breid stuurgroep en ambtelijke werkgroep uit met een vertegenwoordiger van gemeenten. Houd de strategische sturing bij de gezamenlijke partijen en delegeer de operationele sturing op onderdelen aan sectoren.

Innovatie

Koester het innovatiespoor, met name gericht op de resterende risicoteelten (bijv. toepassing UV-licht ter bestrijding schimmels in prei) en het stedelijk spoor. Verstevig daarbij de bestaande samenwerking met het Praktijknetwerk Telen met Toekomst en het project Schone Bronnen.

Stok achter de deur

Zorg in het stedelijk spoor voor een stok achter de deur in de vorm van de mogelijkheid van een verbod op middelen/toepassingen via de PMV.

Afstemming met landelijk beleid

Zorg middels een goede communicatielijnt met CTBG/Rijk voor afstemming tussen het toelatingsbeleid en de Schoon Water aanpak. Bevorder daarnaast een doorstart van het LBOW-advies "naar een verantwoord onkruidbeheer op verhardingen".

Landbouwspoor

Specifiek voor het landbouwspoor doen we de volgende aanbevelingen:

- *Bestendiging en opschaling*. Zorg voor een lichte vorm van borging in de 6 “oude” gebieden ter bestendiging van de bereikte resultaten. Het belang hiervan gaat verder dan de 6 gebieden zelf. Deze vormen een kraamkamer voor opschaling. Schaal daarnaast op naar de 7 andere kwetsbare grondwater-beschermingsgebieden. Op grond van de ervaringen is het mogelijk dit te realiseren in 3 à 4 jaar, tegen veel lagere kosten. De aanpak is beproefd en met hulp van ambassadeurs uit de “oude” gebieden is een vliegende start mogelijk.
- *Opschaling Brabant-breed*. Overweeg om de win-win-maatregelen Brabant-breed op te schalen via het technologiespoor, gericht op intermediairs en een brede kopgroep (‘early adopters’). Daar horen ook nieuwe partijen bij (ZLTO, koepelorganisaties Cumela en Agrodis, mechanisatiebedrijven/-importeurs).
- *Verbreiding*. Overweeg om de ontwikkelde aanpak ook in te zetten voor de adressering van problemen met gewasbeschermingsmiddelen in oppervlaktewater en zo bij te dragen aan het halen van de doelen van de Kaderrichtlijn Water. Daarvoor zijn slechts kleine aanpassingen in de aanpak nodig. De Waterschappen zijn hier eerstverantwoordelijke partij.

Stedelijk spoor

Leg prioriteit bij het gemeentelijk spoor en betrek chemievrije gemeenten vervolgens bij de adressering van bedrijven en bewoners.

Voor het *gemeentelijk spoor* adviseren we om de resultaten in de 6 “oude” gebieden te *borgen* door heropening van de bestuurlijke dialoog met de 10 gemeenten, met als inzet binnen 1 jaar te komen tot 100% certificering zilver of goud onder de BDT. Gebruik daarbij het feit dat de landbouw haar doelen wél al gehaald heeft. *Schaal op* naar 7 nieuwe grondwaterbeschermingsgebieden. Open daartoe een ambtelijke en bestuurlijke dialoog met betrokken gemeenten, met als inzet om binnen 3 tot 4 jaar te komen tot certificering onder de BDT. Faciliteer dit door een vorm van praktijkbegeleiding, conform de aanpak in de 6 “oude” gebieden. Zorg ook voor synergie met het landbouwtraject.

Voor het *bedrijvenspoor* adviseren we om de *afzender* van de boodschap te verbreden naar chemievrije gemeenten (en/of waterschappen). Intensiveer vervolgens de *voorlichting* over en *handhaving* van bestaande regels en koppel deze aan voorlichting over chemievrije methoden. Richt *speerpunten* op bedrijven die zelf afhankelijk zijn van schoon water en/of een actief MVO-beleid voeren.

Voor het *bewonersspoor* bevelen we aan om het communicatiespoor middels de campagnes “u leeft met water” voort te zetten en daarbij voort te bouwen op de bereidheid van bewoners om verantwoording te nemen voor hun eigen leefomgeving.

6. Doorwerking

Zorg voor doorwerking van de Schoon Water aanpak in het Nederlandse en Europese beleid voor duurzame gewasbescherming. Tegelijkertijd geeft dat de mogelijkheid om nationale en/of Europese budgetten binnen te halen voor opschaling en verbreding.